

KOLIKO HRVATSKA DOISTA IMA MUZEJA TE MUZEJA, GALERIJA I ZBIRKI UNUTAR USTANOVA I DRUGIH PRAVNIH OSOBA?

PRILOG HRVATSKOJ MUZEJSKOJ TOPOGRAFIJI

dr. sc. MAJA ŠOJAT BIKIĆ □ Muzej grada Zagreba, Zagreb

Poziv autorima priloga u časopisu *Informatica Museologica* 48 (2017) posvećenom temi muzejskih zbirki, u kojemu se navodi broj od 2566 muzejskih zbirki u 297 hrvatskih muzeja, ponovo je otvorio pitanje iz naslova članka.¹

Pritom se, dakako, mora poći od definicije muzeja. Najjednostavnije je posegnuti za ICOM-ovom definicijom muzeja iz 2007.,² koja se smatra najrelevantnijom i najautoritarnijom, ili se pozvati na nacionalnu definiciju iz Zakona o muzejima.³

U literaturi se nude i druge definicije muzeja⁴ ili *muzealne institucije*,⁵ a sve to ide u prilog tvrdnji kako na pitanje što je muzej nema jednoznačnog odgovora.⁶ Problem s bilo kojom definicijom muzeja nastaje kad se uoči neka iznimka koja izlazi iz obuhvata definicije.⁷

Kako onda precizno kazati koliko muzeja i zbirki imamo?

Istraživanjem relevantnih izvora dobivaju se različiti numerički pokazatelji stanja hrvatske muzejske topografije. Pod pojmom *muzejska topografija* može se razumijevati ukupnost muzejskih lokacija unutar zadanoga fizičkog prostora (u gradu, regiji, državi ili na širem geopolitičkom prostoru) – fizičkih *muzejskih entiteta* – mjesta na kojima se skuplja, čuva, istražuje, prezentira i komunicira materijalna i nematerijalna baština ljudi i njihova okoliša.

Model muzejske topografije obuhvaća sve tipove *muzejskih entiteta* čija se djelatnost može uklopiti u navedene definicije muzeja. Izložbeni prostori ili galerije bez vlastite muzejske građe nisu uključeni u model. Dakako, muzejska se topografija širi i u virtualni prostor (virtualni muzeji i zbirke), ali to nije tema ovog rada.

Promjene u društveno-političkom okružju (nestanak muzeja “neželjene” (?) baštine)⁸ i razvoj novih tehnologija neminovno mijenjaju muzejsku topografiju. U proteklom razdoblju hrvatske samostalnosti svjedoci smo zatvaranja, pripajanja ili prenamjene muzeja revolucije i NOB-a te nastanka brojnih novih muzeja (javnih muzejskih ustanova kao pravnih osoba, privatnih muzeja, muzeja udruga, zaklada i trgovačkih društava itd.). Kako se ne može tvrditi da je definicija muzeja nepromjenjiva poput definicija u prirodnim znanostima, tako ni muzejska topografija nije konstanta već je vremenski varijabilna. Usvojena definicija muzeja (međunarodna ili nacionalna),

muzejska tipologija (vrste muzeja i zbirke, od općih do specijaliziranih) i muzejska topografija polazišne su postavke za muzejsku statistiku. Muzejske statistike država, primjerice članica EU-a, usporedive su tek nakon provedenog usklađivanja polazišnih postavki.

Izvori za istraživanje hrvatske muzejske topografije

U Sudski registar trgovačkih društava u Republici Hrvatskoj upisana su 122 muzeja kao pravne osobe.⁹ Pretraživanjem prema zadanom pojmu, primjerice prema riječi *muzej* ili *galerija*, neće se dobiti sve pravne osobe u čijem je nazivu sadržan zadani pojam jer je prikaz ograničen na sto rezultata. Budući da se u prikazu rezultata pojedini muzej može pojaviti dvaput, sa statusom *aktivan* i *promijenjen* (ako je bilo promjena podataka u Sudskom registru), stvarni broj rezultata pretrage obično je manji od sto. Korisnik je stoga prisiljen na ciljano pretraživanje, i to je osnovna zamjerka funkcionalnosti korisničkog sučelja Sudskog registra.

Očevidnik muzeja te muzeja, galerija i zbirki unutar ustanova i drugih pravnih osoba Ministarstva kulture RH sadržava zapise o 154 muzeja.¹⁰ Na portalu Culturenet¹¹ popisani su isti muzeji kao i u Očevidniku.¹²

Osamnaest zapisa u Očevidniku sadržava popis više ustrojbenih jedinica muzeja (primjerice, Dubrovački muzeji, Muzeji Hrvatskog zagorja, Muzeji Ivana Meštrovića, Muzeji i galerije Konavala, Muzej grada Koprivnice, Muzej grada Zagreba, Narodni muzej Zadar i dr.). Evidentirano je 47 ustrojbenih jedinica pa se tako dolazi do broja od 201 muzeja i zbirki u Očevidniku.

Portal *Hrvatska kulturna baština* nije relevantan izvor za istraživanje jer cijelo jedno desetljeće bezidejno i jalovo egzistira u eksperimentalnoj fazi.¹³ Ako ga Ministarstvo kulture ne kani osmisliti i revitalizirati, bolje je da ga žurno ugasi. *Sapiienti sat!*

U *Vodiču kroz hrvatske muzeje i zbirke* predstavljeno je 265 muzeja i zbirki te 141 muzej, riznica i zbirka vjerskih zajednica (36 s detaljnijim prikazom i 105 s osnovnim podacima), dakle ukupno 406 muzeja i zbirki.¹⁴

Vodič je nastao kao rezultat dugogodišnjeg projekta pod nazivom *Registar muzeja, galerija i zbirki u Repu-*

IM 48, 2017.
IZ MUZEJSKE TEORIJE I PRAKSE
MUSEUM THEORY AND PRACTICE

1 Pitanje je oblikovano prema naslovu Očevidnika muzeja te muzeja, galerija i zbirki unutar ustanova i drugih pravnih osoba Ministarstva kulture RH.

2 *Muzej je neprofitna, stalna ustanova u službi društva i njegova razvitka, otvorena javnosti, koja prikuplja, čuva, istražuje, komunicira i izlaže materijalnu i nematerijalnu baštinu ljudi i njihova okoliša u svrhu naobrazbe, proučavanja i uživanja.*

ICOM – International Council of Museums. Museum Definition [citirano: 2017-02-21]. Dostupno na: <http://icom.museum/the-vision/museum-definition/>

3 *Muzej [je] javna ustanova ili ustrojstvena jedinica javne ustanove koja trajno obavlja muzejsku djelatnost kao javni muzej te ustanova, udruga, zadruga, zaklada, trgovačko društvo ili njihova ustrojstvena jedinica i obrtnik koji trajno obavljaju muzejsku djelatnost kao privatni muzeji, u službi društva i njegovog razvitka, otvoreni za javnost, a u skladu s uvjetima propisanim ovim Zakonom.*

Zakon o muzejima. NN 110/15 [citirano: 2017-02-21]. Dostupno na: <http://www.zakon.hr/z/302/Zakon-o-muzejima>

4 *Muzej je bilo koja nekomercijalna, redovita ili privremena djelatnost s područja cjelovite baštine, koja, u nekom dijelu ili nekoj cjelini, sadrži istraživanje, prikupljanje, obradu, čuvanje i javno komuniciranje složenog ljudskog iskustva.*

Šola, Tomislav. *Marketing u muzejima: ili o vrlini i kako je obznaniti*. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2001., str. 49.

5 *Muzealne institucije su neprofitne ustanove, muzeji, izložbe i interpretacijski centri, koje imaju funkciju mjesta za učenje i diseminaciju znanja o umjetnosti, povijesti i znanosti, pored zadaća sabiranja, čuvanja, istraživanja i upravljanja zbirakama.*

Key Concepts of Museology/edited by André Desvallées and François Mairesse. Pariz: Armand Colin, 2010., str. 44.

Tablica 1. Broj muzeja i zbirki u Hrvatskoj (muzeji i zbirke vjerskih zajednica nisu uključeni), veljača 2017.

Sudski registar trgovačkih društava u RH	Očevidnik muzeja te muzeja, galerija i zbirki unutar ustanova i drugih pravnih osoba Ministarstva kulture RH	Registar muzeja, galerija i zbirki u RH Muzejskoga dokumentacijskog centra	Autorska baza podataka Hrvatska kulturna baština – samostalni istraživački projekt
Broj evidentiranih muzeja i zbirki			
122	154 (201 s ustrojstvenim jedinicama)	296	430

6 Neusporedivo je lakše odgovoriti na pitanje koliko Hrvatska ima državnih arhiva (19) i narodnih knjižnica (212, s mrežom knjižnica ukupno 345) jer među njima nema definicijskih varijacija.

7 de Haan, Jos. *Museum statistics and cultural policy*, 2010. [citirano: 2017-02-21]. Dostupno na: http://www.egmus.eu/fileadmin/intern/Museum_statistics_and_cultural_policy_Jos.de_Haan_v3_incl_CV.pdf, str. 2.

8 Povijesne činjenice proturječe ICOM-ovoj definiciji prema kojoj je muzej stalna ustanova, a idu u prilog Šolinovoj definiciji (bilj. 4).

9 Ministarstvo pravosuđa RH. Sudski registar trgovačkih društava u Republici Hrvatskoj [citirano: 2017-02-21]. Dostupno na: <https://sudreg.pravosuđe.hr/>

10 Ministarstvo kulture RH. Očevidnik muzeja te muzeja, galerija i zbirki unutar ustanova i drugih pravnih osoba Ministarstva kulture RH [citirano: 2017-02-21]. Dostupno na: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?ID=212>

11 Culturenet – web portal hrvatske kulture. Muzeji [citirano: 2017-02-21]. Dostupno na: <http://www.culturenet.hr/default.aspx?id=8&katid=9>

12 Nakladnik portala Culturenet je Ministarstvo kulture RH pa taj podatak ne čudi. Dapače, dobro je da postoji koordinacija službi unutar Ministarstva.

13 Hrvatska kulturna baština [citirano: 2017-02-21]. Dostupno na: <http://www.kultura.hr>

14 *Vodič kroz hrvatske muzeje i zbirke* / glavna urednica Višnja Zgaga. Zagreb: Muzejski dokumentacijski centar, 2011.

15 Muzejski dokumentacijski centar. Hrvatski muzeji i zbirke online [citirano: 2017-02-21]. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/>

16 Zbunjuje zašto se Spomen-muzej biskupa Josipa Jurja Strossmayera i Stalna izložba crkvene umjetnosti u *Registru* pojavljuju po dva puta. Prema tome, riječ je zapravo o ukupnom broju od 437 muzeja i zbirki.

17 EGMUS – European Group on Museum Statistics [citirano: 2017-02-21]. Dostupno na: <http://www.egmus.eu/>

*blici Hrvatskoj*¹⁵ Muzejskoga dokumentacijskog centra (MDC-a). *Registar* je u vrijeme pisanja ovog teksta sačinjavao zapise o 296 muzeja i zbirki te o 143 muzeja i zbirki vjerskih zajednica (ukupno 439)¹⁶ te je danas, iako nepotpun, nedvojbeno najsvobuhvatniji mrežni izvor za istraživanje hrvatske muzejske topografije. Valjalo bi u nj uključiti i novoosnovane muzeje evidentirane u Sudskom registru, školske i visokoškolske muzeje i zbirke (barem one koje su registrirane kao kulturno dobro), zbirke unutar drugih pravnih osoba, muzeje i zbirke udruga i zaklada, dakle sve *muzealne institucije* koje imaju određenu građu i omogućuju javnosti neki od načina pristupa.

Osim nacionalnih izvora, postoje i međunarodni kao što je mrežna stranica EGMUS-a (European Group on Museum Statistics).¹⁷ EGMUS-ova statistika sadržava i tablični prikaz podataka o hrvatskim muzejima i zbirkama tijekom nekoliko proteklih godina. Posljednji podaci iz 2014. govore o 284 muzeja u Hrvatskoj.

Autorska baza podataka *Hrvatska kulturna baština* (samostalni istraživački projekt) sadržava rezultate kontinuiranoga desetogodišnjeg istraživanja hrvatskoga baštinskoga fizičkog i virtualnog prostora.¹⁸ Uz ostalo, u njoj su trenutačno pohranjeni zapisi o 430 muzeja i zbirki te o 165 muzeja i zbirki vjerskih zajednica, dakle o 595 *muzealnih institucija* ili *muzejskih entiteta* u hrvatskoj muzejskoj topografiji. Iz baze se automatski generira i muzejska statistika.¹⁹

Analiza rezultata i rasprava

Nerazumno je očekivati da će istraženi izvori dati isti odgovor na pitanje koliko muzeja i zbirki postoji danas u Hrvatskoj. Svaki od njih nudi određenu sliku hrvatske muzejske topografije (tab. 1.). Podaci iz EGMUS-ove muzejske statistike ne mogu se usporedno prikazati u tablici jer se odnose na 2014.; isto vrijedi i za podatke iz *Vodiča kroz hrvatske muzeje i zbirke*, objavljenoga 2011.

Numerički pokazatelji iz institucionalnih mrežnih izvora provjereni su u veljači 2017., kada je ažurirana i autorska baza podataka.

Razlike u broju muzeja i zbirki proizlaze iz različitosti institucionalnih kriterija za upis u *Registar* ili *Očevidnik*.

Sudski registar je javna knjiga koja sadrži vjerodostojne i ažurne podatke i isprave o subjektima upisa za koje je upis u *registar* propisan onim zakonima koji uređuju *ustroj i djelovanje određene osobe a vode ga trgovački sudovi*.²⁰ Upis muzeja u Sudski registar trgovačkih društava u Republici Hrvatskoj temelji se na posve jasnom

kriteriju: muzej mora biti pravna osoba, a njegovo djelovanje propisano je Zakonom o muzejima.

U *Očevidniku muzeja te muzeja, galerija i zbirki unutar ustanova i drugih pravnih osoba* vodi se evidencija o onim institucijama koje su se prema Pravilniku o očevidniku muzeja te muzeja, galerija i zbirki unutar ustanova i drugih pravnih osoba²¹ obvezne prijaviti Ministarstvu kulture RH.

Muzejski dokumentacijski centar ima svoje stručne i administrativne kriterije upisa u *Registar muzeja, galerija i zbirki u RH: Glavni kriterij upisa u Registar jest postojanje građe formirane u zbirku. Tako koncipiran Registar zapravo je evidencija 'muzealizirane baštine' i sadržava podatke o svim muzejskim institucijama u Hrvatskoj bez obzira na njihov pravno-administrativni status*.²²

Uzimajući u obzir sve navedene institucionalne izvore i njihove kriterije, samostalni istraživač može istraživati i druge izvore (službene mrežne stranice gradova, općina, turističkih zajednica,²³ škola, fakulteta, tvrtki, udruga i zaklada; dnevni i periodični tisak; stručnu i znanstvenu periodiku; podatke skupljati iz osobnih kontakata) te tako doći do drukčijeg rezultata u "brojenju muzeja" i ponuditi ažuriraniju sliku hrvatske muzejske topografije.

Problem koji može nastati u "brojenju muzeja" i zbog kojega se dobivaju različiti numerički pokazatelji pri navedenim izvorima istraživanja ilustriran je dvama primjerima na sl. 1. i 2. Pravno gledano, u svakome od primjera riječ je o jednome muzeju (Sudski registar trgovačkih društava u RH), dok je u topografskim kategorijama riječ o nekoliko muzeja ili područnih zbirki (ustrojbenih jedinica).

Zaključak. Rad je pokušaj da se odgovori na elementarno pitanje muzejske topografije: koliko Hrvatska doista ima muzeja te muzeja, galerija i zbirki unutar ustanova i drugih pravnih osoba?

Odgovor na prvi dio pitanja o broju muzeja može se saznati iz Sudskog registra trgovačkih društava u Republici Hrvatskoj – riječ je o 122 registrirana muzeja (pravne osobe).

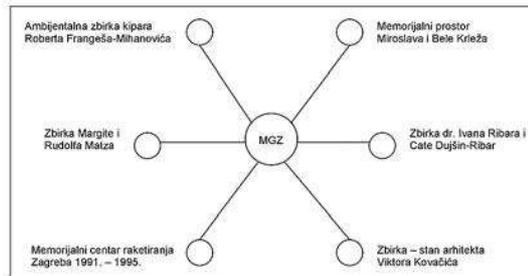
Na drugi dio pitanja o broju muzeja, galerija i zbirki unutar ustanova i drugih pravnih osoba mnogo je teže odgovoriti. Istraženi institucionalni mrežni izvori daju različite odgovore.

Ponuđeni odgovor, najbliži aktualnoj slici hrvatske muzejske topografije, temelji se na samostalnom istraživačkom projektu – autorskoj bazi podataka *Hrvatska kulturna baština*.

IZVORI I LITERATURA

1. Culturenet – web portal hrvatske kulture. Muzeji [citirano: 2017-02-21]. Dostupno na: <http://www.culturenet.hr/default.aspx?id=8&katid=9>
2. EGMUS – European Group on Museum Statistics [citirano: 2017-02-21]. Dostupno na: <http://www.egmus.eu/>
3. EGMUS – European Group on Museum Statistics. A Guide to European Museum Statistics: Materialien aus dem Institut für Museumskunde – Sonderheft 3 / edited by Monika Hagedorn-Saupe, Axel Ermert. Berlin: Institut für Museumskunde, 2004.
4. de Haan, Jos. Museum statistics and cultural policy, 2010. [citirano: 2017-02-21]. Dostupno na: http://www.egmus.eu/fileadmin/intern/Museum_statistics_and_cultural_policy_Jos_de_Haan_v3_incl_CV.pdf
5. Hrvatska kulturna baština [citirano: 2017-02-21]. Dostupno na: <http://www.kultura.hr>
6. ICOM – International Council of Museums. Museum Definition [citirano: 2017-02-21]. Dostupno na: <http://icom.museum/the-visit/museum-definition/>
7. Key Concepts of Museology / edited by André Desvallées and François Mairesse. Pariz: Armand Colin, 2010.
8. Ministarstvo kulture RH. Očevidnik muzeja te muzeja, galerija i zbirke unutar ustanova i drugih pravnih osoba Ministarstva kulture RH [citirano: 2017-02-21]. Dostupno na: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?ID=212>
9. Ministarstvo pravosuđa RH. Sudski registar [citirano: 2017-02-21]. Dostupno na: <https://pravosudje.gov.hr/pravosudni-sustav-11207/ministarstvo-pravosudja-11355/informacijski-sustavi-u-pravosudnim-tijelima/sudski-registar/11714>
10. Ministarstvo pravosuđa RH. Sudski registar trgovačkih društava u Republici Hrvatskoj [citirano: 2017-02-21]. Dostupno na: <https://sudreg.pravosudje.hr/>
11. Muzejski dokumentacijski centar. Hrvatski muzeji i zbirke online [citirano: 2017-02-21]. Dostupno na: <http://hvm.mdc.hr/>
12. Muzejski dokumentacijski centar. Registar muzeja, galerija i zbirke u RH [citirano: 2017-02-21]. Dostupno na: <http://www.mdc.hr/hr/mdc/zbirke-fondovi/registri/>
13. Pravilnik o očevidniku muzeja te muzeja, galerija i zbirke unutar ustanova i drugih pravnih osoba [citirano: 2017-02-21]. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_09_96_1626.html
14. Šojat-Bikić, Maja. Hrvatska kulturna baština – autorska baza podataka.
15. Šojat-Bikić, Maja. Modeliranje digitalnih zbirke i digitalnih proizvoda: sadržajno-korisnički aspekt komuniciranja kulturne baštine u digitalnom obliku. *Muzeologija* 50(2013): 17-516.
16. Šola, Tomislav. 2001. *Marketing u muzejima: ili o vrlini i kako je obznaniti*. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo.
17. *Vodič kroz hrvatske muzeje i zbirke* / glavna urednica Višnja Zgaga. Zagreb: Muzejski dokumentacijski centar, 2011.
18. Zakon o muzejima. NN 110/15 [citirano: 2017-02-21]. Dostupno na: <http://www.zakon.hr/z/302/Zakon-o-muzejima>

Primitljeno: 8. ožujka 2017.

HOW MANY MUSEUMS, AND MUSEUMS, GALLERIES AND COLLECTIONS WITHIN INSTITUTIONS AND OTHER LEGAL ENTITIES DOES CROATIA REALLY HAVE? A CONTRIBUTION TO CROATIAN MUSEUM TOPOGRAPHY.

This paper is an attempt to answer the elementary question of museum topography. How many museums, and museums, galleries and collections within institutions and other legal entities does Croatia really have? The answer to the first question, as to how many museums there are, can be found in the court company register in the Republic of Croatia – there are 122 registered museums that are legal entities. But it is much harder to answer the second part of the question – how many embedded museums and galleries and collections there are. The answer provided, closest to the current situation of Croatian museum topography, is founded on the independent research project of the author, the database Croatian Cultural Heritage.

sl.1. Muzej grada Zagreba i šest područnih zbirke (donacija gradu Zagrebu) kojima Grad upravlja

sl.2. Muzeji Hrvatskog zagorja s ustrojstvenim jedinicama

18 Šojat-Bikić, Maja. Hrvatska kulturna baština – autorska baza podataka.

19 Baza podataka opisana je u: Šojat-Bikić, Maja. *Modeliranje digitalnih zbirke i digitalnih proizvoda: sadržajno-korisnički aspekt komuniciranja kulturne baštine u digitalnom obliku*. *Muzeologija* 50 (2013): 292-299.

20 Ministarstvo pravosuđa RH. Sudski registar [citirano: 2017-02-21]. Dostupno na: <https://pravosudje.gov.hr/pravosudni-sustav-11207/ministarstvo-pravosudja-11355/informacijski-sustavi-u-pravosudnim-tijelima/sudski-registar/11714>

21 Pravilnik o očevidniku muzeja te muzeja, galerija i zbirke unutar ustanova i drugih pravnih osoba [citirano: 2017-02-21]. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_09_96_1626.html

22 Muzejski dokumentacijski centar. *Registar muzeja, galerija i zbirke u RH* [citirano: 2017-02-21]. Dostupno na: <http://www.mdc.hr/hr/mdc/zbirke-fondovi/registri/>

23 Mrežne stranice turističkih zajednica ili ureda često upućuju i na muzeje koji se ne spominju u službenim statistikama. Primjerice, službena statistika iz 2004. govori o 1200 muzeja u Francuskoj dok francuske turističke stranice prezentiraju oko 8000 muzeja. EGMUS – European Group on Museum Statistics. A Guide to European Museum Statistics: Materialien aus dem Institut für Museumskunde – Sonderheft 3 / edited by Monika Hagedorn-Saupe, Axel Ermert. Berlin: Institut für Museumskunde, 2004., str. 10.